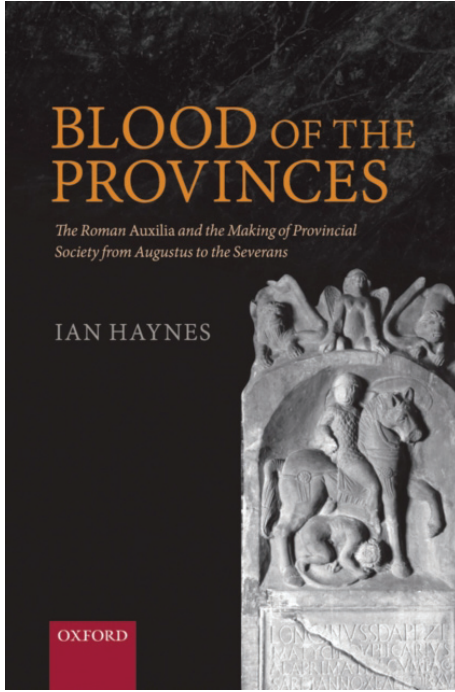

Ian Haynes, *Blood of the Provinces. The Roman Auxilia and the Making of Provincial Society from Augustus to the Severans*, Oxford University Press, 2013, xviii+430 s.

Roma ordusu deyince ilk önce akıllara Roma lejyonları gelir. Halbuki ordunun cumhuriyet döneminden beri temel unsurlarından biri de, lejyonları desteklemek amacıyla oluşturulan “auxilia”, yani yardımcı birliklerdir. Auxilia

birlikleri lejyonların aksine, (büyük çoğunlukla) Roma vatandaşı olmayan müttefiklerden veya daha sonrasında fethedilen eyaletlerde yaşayan halklardan meydana getirilen askeri birliklerdi. Ordunun böyle temel bir unsuru olmasına rağmen, yaklaşık iki yüz yıllık çağdaş araştırma tarihi boyunca auxilia birlikleriyle ilgili yapılan kapsamlı çalışmaların sayısı, orduyla ilgili diğer çalışma alanlarına göre çok daha kısır kalmıştır. Bu birliklerle ilgili ilk ciddi boyutlu çalışmalar 20. yüzyılın başına rastlar. 19. ve 20. yüzyılın en önemli Roma tarihi uzmanlarından biri olan A. von Domaszewski¹ ve yine önemli bir Roma tarihçisi olan C. Cichorius’un² kaleminden çıkan eserler, bugün dahi auxilia çalışmalarına temel oluşturmaya devam eder niteliktedir. Bu isimlerin ardından auxilia birlikleriyle ilgili yapılan çalışmalar belli bir bölgeye veya

¹ A. von Domaszewski, “auxilia”, *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft II*, 1896, 2618-2622.

² C. Cichorius, “Ala”, *Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft I.1*: col., 1894, 1224-70. Cichorius daha sonra “cohors” adıyla bir makale daha kaleme almış, bu çalışması da yine bahsettiğimiz konunun vazgeçilmez bir başvuru kaynağı haline dönüşmüştür.

bu birliklerin ya da birlikleri meydana getiren birimlerin belli bir niteliğini aydınlatmaya yönelik olarak gelişmiştir. Konuyla ilgili belki de tek genel kapsayıcılık özelliğine sahip monografi, yine 20. yüzyılın başında G. L. Cheesman tarafından yazılan eserdir³. Haynes'e ait tanıtımını yaptığımız bu çalışmada da, tıpkı Cheesman gibi bahsi geçen birliklerle ilgili genel nitelikleri ortaya koymayı amaçlayan bir monografi mahiyetindedir. Yazar bu çalışmada antik kaynakların yanı sıra, arkeolojik ve epigrafik buluntulardan da yararlanarak auxilia'nın Roma imparatorluk dönemindeki gelişimini ortaya koymakla kalmayıp, fethedilen topraklarda yaşayan toplumun imparatorluk bünyesine entegre ediliş sürecini de ele almakta ve bu şekilde çalışmasını yalnızca ordu tarihine dair bir araştırma olmaktan bir adım öteye taşımaktadır.

Haynes'in kitabı, yazarın bu alanda yaklaşık 30 yıldır yürüttüğü çalışmaların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Çalışma 7 ana bölümden meydana gelmekte, bu ana bölümler de toplamda 22 farklı alt bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, bu birliklerin kalıcı nitelik kazanmaya başladığı yıllardan, yani Cumhuriyetin geç dönemlerinden itibaren MS 3. yüzyıla kadar uzanan süreçte bu yapının oluşumu ve yapıda meydana gelen değişim

anlatılmaktadır. Bu bölümle "ala" ve "cohors"lardan meydana gelen auxilia birliklerinin, yazarın kendi deyimiyle, kapsamlı bir tarihinin yazılması amaçlanmadığı ifade edilse de, sonuçta ortaya bu birliklerin gelişiminin açık bir şekilde izlenebildiği, anlatımın gerek antik kaynaklarla gerekse çağdaş araştırmalardaki gözlemlerden elde edilen verilerle desteklendiği ve bilginin süzülerek aktarıldığı bir bölüm çıkmıştır. Bölümde temel olarak zamanla kurumsallaşan auxilia birliklerinde görev yapmanın Roma vatandaşı olmayan kesim için cazip hale getirilişi anlatılmakta, bu kimseler için belli bir süre askerlik hizmetinin ardından kendilerine sağlanan vatandaşlık ve bunun gibi bazı temel hakların önemi üzerinde durulmakta ve böylece vatandaşlık kavramının hem Roma'nın genel olarak gösterdiği gelişimdeki yeri, hem de auxilia birliklerinin evrimindeki rolü vurgulanmaktadır.

İkinci bölüm genel olarak auxilia birliklerine asker temini meselesi üzerinde durmakta, imparatorluğun gerek doğusundan gerekse batısından seçilen belli örnekler üzerinden, Roma'nın bu konudaki genel politikası çıkarılmaya çalışılmaktadır. İmparatorluk, eyaletlileri asker olarak bünyesine katarak bir yandan kendi varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan asker kaynağının bir kısmını yeni fethedilen topraklardan elde ederken, diğer yandan da kültü-

³ G. L. Cheesman, *The Auxilia of the Roman Imperial Army*, Oxford 1914.

rel ideolojisini ele geçirdiği yeni bölgelerin sakinlerine bu şekilde yayarak bütünlüğünü temin etmiştir. Yazar ikinci bölümün ilk kısmında Trakya ve Mısır'dan örnekler ele alarak imparatorluğun asker temin sürecini irdelemekte, ardından gelen kısımlarda ise İspanya, Galya ve Dacia'ya varana kadar çeşitli coğrafyalarda bulunan farklı kimlikteki halkları ordu bünyesinde aynı potada eritme sürecini göstermeye çalışmakta, yeri geldiğinde Roma'nın başka güçlere ait kraliyet ordularını ve diğer yerel güçleri dahi kendi silahlı kuvvetleri altında nasıl yeniden şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

Üçüncü bölümde auxilia askerlerinin günlük hayatları yine belli örnekler üzerinden anlatılmaktadır. Askerlerin ve sivillerin bir arada yaşaması denilince akla daha çok imparatorluğun doğusu ve spesifik olarak da Dura-Europos kenti gelmektedir. Bu nitelikteki birçok kente göre çok daha düzenli çalışmalar yapıldığı Dura-Europos özelinden yola çıkan yazar, Romalı askerlerin savaşma dışında yapmakla sorumlu oldukları işler ve askerlerin günlük yaşamları hakkında bilgi vermektedir. Yazar Doğu'da ve Batı'da askerlerin çok farklı şekillerde yaşadıklarını vurgulamakla birlikte, birbirinden çok farklı türde askeri üsler olmasına rağmen, bu üslerin bir yere kadar birbirlerine benzer yönleri olduğunu "*MS 1. yüzyılda Batıda gö-*

rev yapan bir auxilia askeri eğer MS 3. yüzyıl Dura-Europos karargâhını görebilseydi, herşeye rağmen yine de kendine tanıdık gelen birtakım unsurlarla karşılaşır" cümlesiyle ifade etmektedir (s. 146).

Dördüncü bölümde ağırlıklı olarak arkeolojik bulgular üzerinden askerlerin yaşamındaki dini unsurlara yer verilmektedir. Üç kısımdan oluşan bu bölüm, öncelikle askerlerin kutsal alanlarla olan ilişkisini ve askerlerin kutladıkları dini festivalleri incelemektedir. Ardından imparatorluk kültürünün tüm askerleri birleştirici bir unsur olduğu, bunun yanında çeşitli birliklerin dahil olduğu muhtelif kültürlerin bulunduğu, hatta auxilia askerleri arasında campestris gibi şimdiye kadarki araştırmalara göre sadece süvarilerin inandığı kültürlerin varlığı mercek altına alınmaktadır. Bu bölümde son olarak auxilia askerlerinin atalarından kalan bazı kültürlere de taptığı, yerel kültürlerin bazı birliklerde yaygın olduğu, bazı yerel kültürlerin askeri birliklerle beraber imparatorluğun çeşitli bölgelerine yayılım göstermesi hususu işlenmektedir. Bu şekilde çeşitli askeri birlikler içinde çok çeşitli kültürlerin tapınım gördüğü hususuna dikkat çekilmektedir.

Beşinci bölümde askerlerin kullandıkları silahlar, zırhlar ve savaş taktikleri tartışılmaktadır. Roma ordusunda kullanılan askeri teçhizatın çeşitliliği üzerinde duran yazar, bununla

birlikte söz konusu çeşitliliğin bir sınırı olduğunu, bazı hususların imparatorluğun geniş bir bölümünde aynı şekilde kabul gördüğünü ifade etmektedir. İmparatorluğun çeşitli bölgelerinde görev yapan farklı birliklerin bünyesindeki askerlerin kemer, broş gibi birtakım materyalleri prestij göstergesi olarak kullanmaya başladıklarını ifade eden yazar, aynı zamanda imparatorluk genelinde oluşmaya başlayan yeni bir sınıfın, yani asker sınıfının kendi içinde yıldızı yükselen üyelerinin artan değerlerini nasıl sergilediklerini de bu şekilde ortaya koymaktadır. Bölümün ilerleyen kısımlarında, imparatorluğun çeşitli bölgelerinden temin edilen Dacia'lı, Syria'lı ve Batavia'lı bölükler örnek alınarak ordu bünyesindeki çeşitli etnik grupların ilk başta kendilerine has silah ve savaşma taktiği gibi özellikleri koruduğu, fakat bu farklılıkların zaman geçtikçe eriyip gittiği ve birlikler arasında bir yere kadar homojenliğin sağlandığı gösterilmekte, sınırlı sayıda da olsa, bazı birliklerin etnik yapısını korumaya devam ettiği hatırlatılmaktadır.

Altıncı bölüm, özetle söylemek gerekirse ordudaki okuma-yazma durumu üzerine bir değerlendirmedir. Yazar günümüzde varlığını koruyan ve çeşitli coğrafi bölgelerde ele geçmiş mektup, bürokratik yazışma veya askeri diploma gibi yazılı belgeleri inceleyerek çok çeşitli milletlerden bir araya

gelen bir yapı olan orduda kullanılan iletişim diline dair görüşlerini sunmaktadır. Haynes, imparatorluğun içinde farklı dillerin etkin bir şekilde kullanılmış olması gerektiğine dikkat çekmekle birlikte, bunun ne düzeyde olduğunu belirlemenin mümkün olamayacağını vurgulamaktadır. Ayrıca eyalet kökenli bir askerin orduya girmesinin ardından kendi dilinin yanında ordudaki ana iletişim dilleri konumundaki Eski Yunanca ve Latinceyi anlayabilecek kadar öğrenmesi gerektiğini hatırlatmaktadır.

Son bölümde auxilia birliklerinde görev yapan askerlerin görevlerini başarıyla tamamlamalarının ardından emekliliğe ayrılma süreci ele alınmakta ve bu kimselerin emeklilikle birlikte toplum içinde kendilerine biçilen yeni rolleri irdelenmektedir. Emekli askerlerin kırsalda ve kent merkezinde sürdürdükleri yaşamları mercek altına alınmakta, kent merkezinde yaşayan askerlerin pek azının kentin idari işlerinde sorumluluk aldıklarına dikkat çekilmekte, hayatlarına kırsalda yaşayarak devam eden emekli askerlerinse bu bölgelerde yaşanan kültürel dönüşümdeki etkileri sorgulanmaktadır.

Sonuç bölümünde yazar imparatorluk dönemini değişimin hızla yaşandığı bir süreç olarak değerlendirmekte ve auxilia birliklerinin imparatorluğun varlığını sürdürebilmek için üstesinden gelmesi gereken tezatlık durumları ve direnişi kırmakta bir köprü görevi gör-

düğü yorumunu yapmaktadır.

Kitapta çok sayıda bulunan redaksiyon hataları, okuyucunun eseri dikkatli bir şekilde takibini ve anlaşılabilirliğini engellemektedir. Ayrıca kitabın bütünlüğünde bilimsel açıdan çok önemli olmayan ufak bir hata da bulunmakta, cumhuriyetimizin ilk dönemlerinde Kırklareli, Vize’de yapılan çalışmalardan (s. 96) bahsedilirken önemli arkeologlarımızdan Arif Müfid Mansel’den Alman arkeolog olarak bahsedilmekte, yapılan kazının ise Alman ekip tarafından yürütüldüğü ifade edilmektedir. Oysa söz konusu kazılar Mansel başkanlığında TTK adına yürütülmekteydi. Yazarın inceleme sahasını elinden geldiğince imparatorluk geneline yaymaya çalışmasıyla beraber, Julian Bennett, Werner Eck ve M. Speidel gibi isimlerin son yıllarda Anadolu’daki auxilia birliklerinin varlığına dair

yapmış oldukları çalışmaları değerlendirmeye dahil etmemesi ve dolayısıyla kitabın bu yönden biraz eksik kalmış olması da dikkatlerden kaçmayan bir başka husustur.

Bu ufak tefek bahislerin kitabın değerini düşürücü bir etkisi olduğu düşünülmemelidir. Söz konusu çalışma genel olarak Roma ordusu ve özellikle auxilia birlikleri üzerine son yıllarda yapılmış en kapsamlı çalışma olma niteliğini taşımakta ve konuyla ilgili bir başvuru kaynağı olma özelliğini uzun yıllar sürdüreceği gibi görünmektedir. Bu kitap bundan sonra konuyla ilgili yapılacak gerek yerel bazlı gerekse imparatorluk geneline yönelik araştırmalar için oldukça yararlı bir kaynaktır, ayrıca Roma ordusuyla ilgili yapılacak tüm çalışmalar sırasında da mutlaka incelenmesi ve dikkate alınması gereken değerli bir çalışmadır.

Oğuz YARLIGAŞ*

* Araş. Gör., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü; yarligaso@gmail.com